

ความเชื่อทางสังคมที่มีต่อตัวตนคนพิการ

The Social beliefs towards the Disable People' Identity

วิชัย จันทร์บุญ (Wichai Chanboon)¹

มณีมาัย ทองอยู่ (Maneimai Tongyou)²

ศุภฤทัย อาวุธวัฒน์ (Dusadee Aryuwat)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อทางสังคมที่มีต่อคนพิการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คนพิการทั่วไปที่อาศัยในประเทศไทยและเป็นคนไทย ประกอบไปด้วย กลุ่มของคนตาบอด คนพิการหูหนวก คนพิการทางกายและคนพิการซ้ำซ้อน จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์และแนวทางการสังเกต ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อทางสังคมที่มีต่อคนพิการนั้น เป็นวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบริบท แต่ในสังคมไทยนั้น ยังมีความเชื่อว่าคนพิการส่วนใหญ่มีความสามารถที่ไม่เท่าเทียมกับคนทั่วไปและไม่สามารถที่จะเป็นผู้นำคนทั่วไปได้ การให้โอกาสคนพิการยังตั้งอยู่พื้นฐานของความสงสาร นอกจากนี้หน่วยงานที่ให้โอกาสผู้พิการจะถูกสร้างความหมายใหม่ว่าเป็นหน่วยงานที่เปิดกว้าง เป็นตัวอย่างที่ดีขององค์กร แต่คนพิการยังถูกเบียดขับไม่ให้แสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่และไม่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งการบริหารและสั่งการได้ คนพิการถูกจัดวางให้อยู่ในระดับสัญลักษณ์ของหน่วยงานและยังไม่สามารถสร้างความหมายให้กับตนเองได้ภายใต้บริบทนั้นได้

คำสำคัญ: ความเชื่อทางสังคม, ตัวตน, คนพิการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ABSTRACT

This research focuses on the social beliefs towards disable people. The study was aimed at studying social beliefs towards disable people. The sample used in this study were generally people with disabilities who live in Thailand and Thai people consists of a group of blind, deaf and physical disabilities as the disable people 5 subjects were used in this study. The instrument were used in this study are the Guidelines for interviews and the Guidelines for observation. The finding showed that social beliefs towards disable people was a culture that vary according to each context. In Thai society also believes that most disable people have the ability to not equal than normal people and unable to lead normal people. The opportunity of disable people set on compassion. In addition, the organization who gave the opportunity for disable people have to be a new meaning that the best organization. However, the disable people to be marginalization and not to demonstrate the ability to fully. The disable people were set up at the symbols and cannot construct their own meaning under that context.

Keywords: social beliefs, identity, disable people

บทนำ

คนพิการนับว่าเป็นบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม คนเหล่านี้บางส่วนได้ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติและสังคมตามโอกาสและศักยภาพของคนพิการ แต่ก็มีบางส่วนที่อาจเป็นภาระของสังคม โดยไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จากอดีตที่ผ่านมาคนพิการส่วนใหญ่ยังถูกปล่อยปละละเลยและต้องเผชิญกับปัญหาเจตคติทางลบของสังคมตลอดมา ทำให้ถูกกักขัง ปิดบัง ซ่อนเร้น ไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีอาชีพ ไร้สิทธิขั้นพื้นฐาน เรียกได้ว่าเป็น "ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม" ซึ่งคนพิการเหล่านี้มักไม่ได้รับการเอาใจใส่จากสังคมเท่าที่ควร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2542) จนกระทั่งรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 และพระราชบัญญัติส่งเสริม

และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 เพื่อส่งเสริมให้คนพิการได้รับสิทธิในการสงเคราะห์ การพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้กลุ่มคนพิการได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้นพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น

จากการศึกษาของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2546) พบว่า ปัญหาของคนพิการไทยนั้นเกิดจากขาดการศึกษาและการเฝ้าระวังเกี่ยวกับความพิการอย่างต่อเนื่อง ขาดการให้บริการ การส่งเสริม การพัฒนาและการฟื้นฟูสมรรถภาพ เด็กพิการตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยก่อนเข้าเรียน ขาดโอกาสและความเป็นธรรมในการได้รับการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ มีกฎหมายที่กีดกัน จำกัดสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ เจตคติต่อความพิการและสังคมและเจตคติของสังคมต่อคนพิการยังไม่เหมาะสม ความไม่พร้อมของบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ การศึกษา อาชีพและสังคม รวมทั้งบุคลากรที่ทำงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ บริการสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่รัฐเป็นผู้จัดให้ไม่เพียงพอ สำหรับปัญหาและความต้องการของคนพิการในประเทศไทย จากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน พบว่ายังประสบปัญหาและยังมีความต้องการอยู่ ได้แก่ ปัญหาและความต้องการด้านการแพทย์ คนพิการส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในเขตชนบทซึ่งขาดโอกาสในการได้รับการดูแลรักษาของแพทย์หรือฟื้นฟูโดยแพทย์เฉพาะด้าน ซึ่งโรคหรือการเจ็บป่วยที่ควรจะได้รับ การรักษาให้หายได้แต่กลับกลายเป็นสาเหตุทำให้พิการ อาจเป็นเพราะขาดความรู้การศึกษา หรือเพราะเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยทำให้คนพิการเหล่านี้ขาดโอกาสการเข้ารับการรักษาพยาบาลและไม่สามารถจัดหาเครื่องช่วยความพิการชนิดต่าง ๆ ได้ รวมทั้งปัญหาความต้องการด้านการศึกษา ตามสภาพเขตที่พักอาศัยส่วนใหญ่ คนพิการอยู่ในชนบทมีฐานะยากจน การกระจายบริการด้านการศึกษาพิเศษไปสู่ชนบทได้ไม่ทั่วถึงเพียงพอกับความต้องการด้านการศึกษาของคนพิการ ผู้ปกครองต้องพาเด็กพิการมารับการศึกษาพิเศษในพื้นที่ชุมชนใหญ่ ๆ ที่มีไม่กี่แห่ง คนพิการบางรายที่เรียนร่วมกับเด็กปกติ ต้องเผชิญปัญหาเจตคติของครูและเพื่อนที่มีต่อเด็กพิการ บางคนประสบปัญหาในเรื่องอาคารสถานที่สำหรับเด็กพิการด้านร่างกายและการเคลื่อนไหวและปัญหาการไม่เข้าใจในบทเรียนของเด็กพิการทางสายตา เด็กพิการทางการได้ยินและสื่อความหมาย เป็นต้น และปัญหาความต้องการทางสังคมและการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม สังคมยังไม่พร้อมที่เปิดโอกาสให้คนพิการได้แสดงถึงความสามารถ ประกอบกับการไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก เช่น อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมสาธารณะและบริการอื่น ๆ สำหรับให้คนพิการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่และเสมอภาคเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ นอกจากนี้ปัญหาและความต้องการด้านอาชีพ พบว่าคนพิการที่มีความพิการเล็กน้อยและทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพึ่งตนเอง ไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม แต่สังคมยังไม่เปิดโอกาสให้คนพิการได้แสดงความสามารถเท่าที่ควร ประกอบกับคนพิการขาดความรู้ ความชำนาญเมื่อเปรียบเทียบกับคนปกติ ทำให้ขาดโอกาสในการมีงานทำ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550)

จากสภาพปัญหาความและต้องการด้านต่าง ๆ ของคนพิการทั้งทางด้าน การแพทย์ การศึกษาสังคม และอาชีพที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนพิการต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิ ก็เพื่อต้องการนิยามตนเองว่าเป็นคนที่สามารถทำงานได้และมีคุณค่าเหมือนกับคนทั่วไปในสังคม จนกระทั่งได้เกิดแนวนโยบายทางสังคมไม่ว่าจะเป็นโอกาสทางการศึกษาที่เปิดกว้างให้คนพิการสามารถเรียนร่วมได้กับคนทั่วไป โอกาสในการรักษาพยาบาลที่ก้าวหน้ามากกว่าในอดีต รวมถึงอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ทันสมัยที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตให้กับคนพิการ รวมถึงโอกาสในการจ้างงาน โดยที่คนพิการมีสิทธิในการใช้ความรู้ความสามารถในด้านที่ตนเองถนัด เข้าทำงานตามความเหมาะสมในทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรต่างๆทางสังคมซึ่งเป็นหน่วยงานภาคเอกชน

แม้ว่าในปัจจุบันการกีดกัน และการเบียดขับคนพิการให้พ้นไปจากโอกาสทางการศึกษา โอกาสในการรักษาพยาบาล รวมถึงโอกาสในการจ้างงานนั้นจะลดลงน้อยลงจากในอดีต แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าสังคมนั้นได้มีความจริงจังในการเปิดโอกาสในคนพิการเหล่านี้ได้มีพื้นที่ทางสังคมของตนเองเทียบเท่ากับกับคนทั่วไปได้สักเท่าไร ถึงแม้ว่าคนพิการผู้นั้นจะมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่ตนเองถนัด หรือผ่านการศึกษาในระดับสูงมาเพียงใดก็ตาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

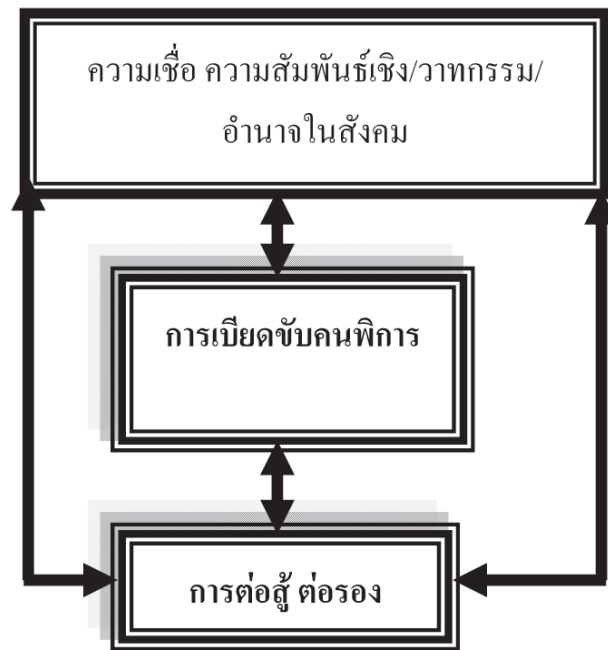
- 1) ศึกษาความเชื่อทางสังคมที่มีต่อคนพิการ
- 2) เพื่อศึกษาผลของการต่อสู้ ต่อรองต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนพิการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบมุ่งเน้นการศึกษาโดยใช้หลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อตัวตนของผู้พิการและกระบวนการต่อสู้ ต่อรอง ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนพิการ ซึ่งเป็นการบูรณาการข้อมูลทั้งทางด้านพฤติกรรมทางสังคมของคนพิการโดยใช้หลักการของระเบียบวิธีวิจัยแบบ Oral History เพื่อเป็นการศึกษา Life History ภายใต้กระบวนการทัศน์สร้างสรรค์สังคม ในการบอกเล่าหรือการเล่าเรื่องที่เคยถูกละเลย เพื่อให้ทราบถึงการดำรงชีวิตประจำวันและกระบวนการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การปรากฏตัวของคนพิการ ผู้ที่ได้ถูกจัดว่าเป็นปัญหาสังคมได้ถูกตีตราจากกรอบมาตรฐานหลักทางสังคมว่าเป็นกลุ่มคนด้อยความรู้ความสามารถ เป็นภาระและเป็นที่ยับอายของครอบครัวและสังคม สมควรที่รัฐจะต้องเข้ามาจัดการควบคุมและเปิดโอกาสการให้บทบาทของรัฐต่ออำนาจในการจัดการเรื่องของโอกาสทางสังคมต่อคนพิการจึงเป็นความทับซ้อนบนความเป็นการเมือง อีกทั้งคนพิการได้มีความพยายามที่จะเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวันเพื่อต่อสู้และเอาชนะต่อความเชื่อของวาทกรรมทางสังคมเพื่อให้เกิดการยอมรับและเพื่อให้เข้าถึงทรัพยากรทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมกับคนปกติ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

คือคนทั่วไปและคนพิการที่ได้รับการจ้างงาน ประกอบไปด้วยคนหูหนวก คนตาบอด คนพิการทางร่างกายและคนพิการซ้อน ซึ่งเป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือ และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างแท้จริงจำนวน 30 คน

2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการสังเกต โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสังเกตไว้ล่วงหน้า ซึ่งในขณะที่ผู้วิจัยจะเข้าไปสู่พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับบริบทสภาพทั่วไปของพื้นที่นั้น คือ ประเภทของงานในความรับผิดชอบของคนพิการ ลักษณะของสถานที่ทำงาน สมาชิกในสถานที่ทำงาน รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการกับสมาชิกอื่น นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การเฝ้าสังเกตพฤติกรรมทางสังคมและสังเกตลักษณะการทำงาน รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของบุคคลอื่นที่มีต่อคนพิการว่าเป็นอย่างไร โดย

ผู้วิจัยมีแนวทางการสังเกต ประกอบไปด้วย แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) และแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและรวมถึงข้อคำถามที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสังเกต โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview หรือ SSI) ในการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ส่วนการให้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนั้น จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

(1) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ผู้วิจัยทำการอ่านข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถหาสาระหลักและหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นข้อความรู้หลัก (theme) และรองที่ได้จากการประมวลข้อมูลดังที่กล่าวถึง

(2) การวิเคราะห์โดยใช้ตาราง (matrix analysis) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาถูกนำมาจัดกลุ่มข้อมูลโดยใช้ตาราง (matrix) เพื่อให้เห็นความชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ร่วมในการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ข้อจำกัดของการวิจัย

การเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของการวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนพิการบางส่วนในสังคมเท่านั้น ไม่อาจจะเป็นตัวแทนของคนพิการทั้งหมดในประเทศไทยได้

ผลการวิจัย

1) ความเชื่อทางสังคมที่มีต่อคนพิการ

ในอดีตความพิการถูกให้ความหมายผ่านตัวแบบคำอธิบายทางการแพทย์เป็นหลัก โดยความหมายนี้ได้มีอิทธิพลกำหนดความหมายความผิดปกติ ความปกตินจนกระทั่งความพิการ อันเน้นไปที่ความสมบูรณ์ทางร่างกาย รวมถึงความแข็งแรงของอวัยวะต่างๆ ที่ทำงานอย่างสมดุลกัน ซึ่งความเชื่อนี้เป็นบ่อเกิดของการมองปัญหา

ของความพิการว่าเป็นปัญหาในระดับบุคคลอันเกิดมาจากการบาดเจ็บ อุบัติเหตุ ความบกพร่องของพันธุกรรม อันเป็นข้อจำกัดในการดำรงชีวิตและความหมายเหล่านี้ ยังได้ถูกดำรงผ่านด้วยความเชื่อทางสังคมที่ฝังรากลึกจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็น สาเหตุหลักที่ทำให้ความเชื่อทางสังคมที่มีต่อคนพิการยังมีปฏิบัติการมองผ่านมุมมอง ของความสามารถทางร่างกายและยังถูกผลิตซ้ำด้วยความเชื่อของเคราะห์กรรมจาก ชาติปางก่อนที่ทำบาปไว้มากจึงส่งผลมาให้มีร่างกายพิการในชาตินี้ ดังจากคำบอกเล่า จากการสัมภาษณ์เกวลี หญิงสาวพิการขาซ้าย และอังคาร หญิงพิการตาบอด

...เกิดมาเป็นโปลิโอคะ เดินไม่ได้ ต้องใช้ไม้ค้ำยันช่วยเดิน เวลาจะขึ้นลงบันได มัก จะมีปัญหา ตั้งแต่เด็กแล้วต้องอาศัยคนอื่นเสมอ บางครั้งก็รู้สึกที่ตนเองเป็นภาระของคนอื่น ...ตอนเด็กก็เรียนวิชาพละไม่ได้ แต่ครูสงสารก็ให้เกรด 4 แต่เพื่อนคนอื่นได้เกรดที่น้อยกว่า เราก็มีย...หลายครั้งที่เพื่อนมองว่าเราเอาเปรียบ แต่ก็นี้ก็น้อยใจว่าที่ครูให้เกรดแบบนี้ก็เพราะ สมเพชเวทนา เกรดทางการเรียนของเราจึงไม่ได้มาจากความสามารถเหมือนเพื่อนคนอื่น ค่ะ... (เกวลี สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2553)

...ตาบอดครับเป็นมาตั้งแต่กำเนิด...ได้เรียนหนังสือร่วมกับเพื่อนทั่วไป แต่ว่า ก็เรียนไม่รู้เรื่องเพราะว่าที่โรงเรียนไม่มีหนังสือสำหรับคนตาบอด จะไปเข้าโรงเรียนตาบอด ทางครอบครัวก็ไม่ให้ไป...แต่ที่น้อยใจมากที่สุด ได้ยินตากับยายบอกว่า...ชาติที่แล้วเราไป เจาะตาปลา ชาตินี้จึงเกิดมาตาบอด ...นอกจากนี้พ่อยังพูดอีกว่าเราเป็นภาระ ไม่รู้ว่า บาปกรรมอะไรของครอบครัวที่มีลูกตาบอด ช่วยทำนาก็ไม่ได้ ช่วยงานบ้านก็ไม่ได้ ไม่มีประโยชน์... (อังคาร สัมภาษณ์ 10 กันยายน 2553)

จากประสบการณ์ของเกวลีและอังคาร สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางความหมาย ในวัฒนธรรมไทย อันเกิดจากความเชื่อเรื่องบาปกรรมในอดีตชาติ ความเชื่อถึง ความน่าสงสาร สมเพชที่มีต่อคนพิการ ผู้ใดที่ให้โอกาสคนพิการผู้นั้นสมควรได้รับการ ยกย่องจากสังคมว่าเป็นคนดี ด้วยเหตุนี้หลายครั้งที่คนพิการได้ถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์ ของการทำความดีของบุคคลทั่วไป

...เห็นแล้วก็สงสารนะคะ...เราก็เลยให้เค้าทำงานที่ร้านเรา แต่ก็ไม่ให้เค้าทำอะไรมาก เพราะเขาเดินไม่ได้ ใช้รถเข็นตลอด เราก็อให้เค้าทำหน้าที่แนะนำสินค้าให้ลูกค้าเท่านั้น ในขณะที่ลูกจ้างเราคนอื่นเขาทำงานมากกว่านี้ ทั้งแนะนำสินค้า ทั้งยกของได้ ดังนั้น อัตราเงินตอบแทนเราจึงให้ต่างกัน...แต่ก็ดีนะคะ เพราะว่าตั้งแต่เราจ้างคนพิการให้มาทำงานที่ร้าน...รู้สึกได้เลยว่าลูกค้าเยอะขึ้น และได้รับคำชมจากปากลูกค้าว่าร้านเราให้โอกาสคนพิการได้มีงานทำคะ...รู้สึกดีนะคะที่ได้ให้โอกาสคน...(สมหญิง สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2553)

...ผมรู้สึกว่าตนเองเป็นปมด้อยมากกว่าการที่ต้องนั่งรถเข็นทำงาน...ทำให้ถูกมองว่าน่าสงสาร ลูกค้าบางคนก็เข้ามาซื้อของ บางทีเขาเห็นเรา เขาก็ซื้อเลยไม่ได้สอบถามเรื่องตัวสินค้าแต่อย่างใด...ตรงข้ามเขากลับถามว่าเราไปทำอะไรมาจึงพิการเดินไม่ได้ ทำไมไม่ใส่ขาเทียม บางคนก็ขอจับขาเรา...ผมเองก็นึกน้อยใจครับ...ทั้งที่ผมเรียนจบมาทางบัญชี แต่เจ้าของร้านไม่ให้ผมทำบัญชี เพราะว่างานนั่งภายในร้านไม่ได้ใช้หัวลูกค้า แต่หากทำหน้าที่ในฝ่ายขาย ก็จะสามารถดึงดูดลูกค้าให้เข้าร้านได้...ผมเองรู้สึกเหมือนตัวเองถูกจ้างเป็นตัวโฆษณาให้กับทางร้านมากกว่าจะเป็นทำงานในหน้าที่ตามความรู้ความสามารถ แม้ว่าค่าจ้างที่ผมได้รับจะน้อยกว่าทุกคนในฝ่ายขาย แต่ผมก็เลือกมากไม่ได้ เพราะก็ดีกว่าไม่ได้ทำงานให้ทางครอบครัวผมต้องดูแลอีกว่าเป็นภาระ...(ศักดิ์ สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2553)

ประสบการณ์ของคนพิการได้รับการจ้างงานของศักดิ์ในร้านเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น ไม่แตกต่างไปจากประสบการณ์ของสุวรรณี หญิงสาวตาบอดในร้านนวดแผนโบราณเท่าไรนัก

...ณี ทำหน้าที่นวดคะ ซึ่งจะเป็นการนวดแบบจับเส้น โดยจะคิดค่าบริการจากลูกค้าชั่วโมงละ 200 บาท หักเป็นค่าใช้จ่ายให้กับทางร้านแล้ว ณีจะได้รับชั่วโมงละ 100 บาท แบ่งกันคนละครึ่งคะ ...ร้านนวดที่ณีทำงานอยู่ จะมีหญิงตาบอดอยู่หลายคน ซึ่งก่อนจะมานวดได้ เจ้าของร้านจะสอนวิธีการนวดให้ โดยจะต้องจ่ายค่าเรียนคนละ 5,000 บาท

เมื่อเรียนจบก็จะได้ทำงานอยู่ที่ร้านด้วย...เท่าที่ฉันรับรู้จากลูกค้า ทำให้ทราบว่าหน้าร้านพวกนั้นขึ้นป้ายว่า "บริการนัดแผนโบราณ ด้วยคนตาบอด" ฉันรู้สึกเหมือนกับว่าที่ลูกค้าเข้ามาใช้บริการจำนวนมากนั้นเป็นเพราะเขาสมเพชคนพิการ อยากจะมีส่วนในการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้กับคนพิการมากกว่าที่จะมองถึงความสามารถ...(สุวรรณี สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2553)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยภายใต้เรื่องราวของการจ้างงานในร้านเครื่องใช้ไฟฟ้าและในร้านพวกนั้น สะท้อนให้เห็นว่านายจ้างซึ่งเป็นคนปกติและลูกจ้างที่เป็นคนพิการนั้น มีมุมมองเกี่ยวกับการทำงานที่แตกต่างกัน แม้ว่าคนพิการจะพยายามนำเสนอวุฒิการศึกษา ความรู้ความสามารถของตนเองที่ได้เรียนมา แต่กลับไม่ได้ใช้ความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ คนพิการกลับถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของการโฆษณาขายสินค้าให้กับทางร้าน ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นการประทับตราทางสังคมให้กับคนพิการว่ายังเป็นผู้ด้อยความรู้ความสามารถ แม้ว่าจะสำเร็จการศึกษาในระดับใด ก็คงเป็นการศึกษาที่มาจากความสงสารของอาจารย์ผู้สอนและความเมตตาจากสถานศึกษาเท่านั้น ความรู้ความสามารถไม่อาจจะสู้คนปกติได้ แต่ทว่าคนพิการนั้นก็ไม่ได้ถูกตรึงให้อยู่กับเจตคติ ความเชื่อทางสังคมแบบเดิมเสมอไป นั่นคือ คนพิการสามารถที่จะเลื่อนไหลตนเองให้เข้าไปสู่ความเชื่อในแบบอื่นของสังคม การพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเอง ถือได้ว่าคนพิการได้มีการต่อสู้ในระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และพยายามหลบหนีไปจากการตีตราควบคุมจากสังคมตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากความพยายามต่อสู้ดิ้นรนใช้ชีวิตในประจำวันด้วยตนเอง พยายามพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด

2) ผลของการต่อสู้ ต่อรองต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนพิการ

จากผลการสัมภาษณ์ที่ได้จากส่วนแรกนั้น ทำให้เชื่อได้ว่าการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ของคนพิการ ถือว่าเป็นเป้าหมายของระดับการยอมรับได้ของสังคมที่มีต่อคนพิการ ความสามารถในเชิงธุรกิจและในแง่เศรษฐกิจจึงเป็นพื้นที่การหาเงิน และการแสวงหาการยอมรับให้กับคนพิการ อีกทั้ง การที่คนพิการสามารถแสดงให้เห็นว่าคนพิการในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมนั้นมีความใฝ่ฝัน มีความทะเยอทะยาน

หรือการไม่ยอมแพ้ไปกับชะตาชีวิตของตนเอง ตลอดจนมีความต้องการที่จะมีโอกาสยกระดับชีวิตของตนเองหรือสร้างครอบครัวและอีกส่วนหนึ่งคนพิการยังมีความเชื่อว่าชีวิตตนเองนั้นได้ถูกลิขิตไว้ให้มีสภาพเป็นเช่นนั้น ทั้งที่เกิดจากความยากลำบาก พลาดหวัง ในเรื่องการใช้ชีวิต หรือต้องการเห็นและต้องการพบเจอกับสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งความหลากหลายที่เกิดขึ้นกับคนพิการในแต่ละช่วงชีวิตนั้น สะท้อนให้ทราบว่าคนพิการเองมีความต้องการที่จะก้าวออกจากพื้นที่เดิม พื้นที่ของการตีตรา พื้นที่แห่งการดูถูกเหยียดหยาม เพื่อต้องการให้ตนเองนั้นได้รับการยอมรับจากสังคม

ความรู้ความสามารถและการศึกษา ถือเป็นพื้นที่ชนิดหนึ่งที่มีองค์ความรู้ ระเบียบกฎเกณฑ์ กติกาชุดหนึ่งกำกับอยู่และมีความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะเพื่อแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชีวิตในการทำงาน ชีวิตที่อยู่ในโลกส่วนตัวกลายเป็นเรื่องของจิตใจที่อยู่นอกขอบเขตของสังคมภายนอก ชีวิตส่วนตัวนั้นจะไม่มีเรื่องของการงาน ในชีวิตสังคมภายนอกก็ไม่มีเรื่องส่วนตัว เช่นในกรณีของคนพิการอย่างพิภพ

...ผมจบปวส.ช่างยนต์มาครับ...ทุกวันนี้เปิดร้านรับแต่งรถและซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ โชคดีที่ผมเกิดมาในครอบครัวที่พร้อมด้านฐานะทางการเงิน แม้ว่าผมจะพิการเดินไม่ได้ ข้ายังตาบอดอีกข้างหนึ่ง ซึ่งฝันร้ายนี้เกิดมาจากอุบัติเหตุเมื่อสิบปีก่อนก็ตาม...ทุกวันนี้รายได้ต่อวันค่อนข้างเยอะ ผมมีครอบครัวที่อบอุ่น มีลูกสาวสองคน และมีกิจการเป็นของตนเอง ซึ่งกิจการของผมนี้ส่วนใหญ่รายได้จะมาจากการแต่งรถ ซึ่งอุปกรณ์ในการแต่งรถที่ร้านผมมีครบทุกอย่างและมีราคาที่ไม่แพง เด็กวัยรุ่นส่วนมากจะมาคลุกคลีที่ร้านประจำ ...นอกจากนี้วิทยาลัยที่ผมเรียนมาก็มักจะส่งเด็กนักศึกษามาฝึกงานที่ร้านผม.. และร้านของผมมีลูกน้องประจำที่ร้านประมาณสิบกว่าคน ส่วนใหญ่จะเป็นนักศึกษาที่เคยมาฝึกงานที่นี่ ...ทุกวันนี้ผมเป็นวิทยากรท้องถิ่นในสาขาวิชาช่างยนต์ให้กับวิทยาลัยแห่งหนึ่ง...ทุกวันนี้ผมเป็นนักธุรกิจที่สำคัญของจังหวัด และเป็นสมาชิกของหอการค้าจังหวัด เมื่อมีงานในระดับจังหวัดเช่นงานกาชาด ผมก็ได้รับเชิญให้ไปเปิดร้านให้ความรู้เรื่องเครื่องยนต์ และการแต่งรถเสมอ... (พิภพ สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2553)

เรื่องราวชีวิตของพิภพไม่แตกต่างไปจากนิอรเท่าไรนัก นิอรแม้ว่าจะเป็นคนพิการ ที่ถือได้ว่าพิการซ้อนคือ นิอรมีอาการพิการทางการได้ยินและมีปัญหาเรื่องของหู ซึ่งทุกวันนี้ นิอรต้องใช้เครื่องช่วยฟัง ซึ่งทำให้นิอรได้ยินถนัดขึ้นแม้จะไม่มากนัก นิอรโชคดีที่ได้รับ โอกาสทางการศึกษาจนกระทั่งเรียนจบปริญญาตรีในสาขาวิชาคอมพิวเตอร์และนิอร ได้ยึดอาชีพที่ได้เรียนมาตามความถนัดเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์นิอรนี้ผู้วิจัยใช้การเขียน แต่นิอรจะตอบกลับมาด้วยการพิมพ์เป็นตัวหนังสือ ผ่านจอคอมพิวเตอร์

...ซื้อนิอรค่ะ พุดไม่ได้ แต่ก็สื่อสารได้บ้าง เพราะก็พอจะได้ยิน แต่ต้องใช้ เครื่องช่วยฟังตลอดเวลาค่ะ ...ทุกวันนี้การทำงานคอมพิวเตอร์กราฟฟิก รับออกแบบแผ่น ป้ายโฆษณา และทำป้ายไวเนล นอกจากนี้ยังทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนให้กับครู ระดับประถมศึกษาด้วยค่ะ ...เริ่มต้นชีวิตจากการรับจ้างทำงานที่บ้านคือทำสื่อการเรียนการสอนผ่านคอมพิวเตอร์ พอเก็บเงินได้พอประมาณ อรก็ซื้อเครื่องพิมพ์ขนาดใหญ่ และ เปิดร้านทำไวเนล ...อรมีผู้ช่วยด้านแรงงานคือน้องชายค่ะ และยังมีลูกจ้างชายอีกสองคน ไว้ขับรถส่งของและทำงานพิมพ์ แต่ในส่วนของการทำงานออกแบบเองทั้งหมด...ทุกวันนี้อร มีรายได้ดีพอสมควร ยิ่งเวลาจะหาเสียงเลือกตั้งรายได้อรยิ่งเฟื่องฟูขึ้น จนกระทั่งอร มีเงินสร้างบ้านให้แม่ และซื้อรถให้ตนเอง ...อรสามารถช่วยเหลือตนเองได้ทุกอย่างยกเว้น การพูด ส่วนใหญ่เวลาติดต่อกับลูกค้าอรก็จะใช้การพิมพ์และการเขียนในการสื่อสาร บางที ก็มี น้องชายมาทำหน้าที่ล่ามให้ค่ะ แต่หลายครั้งก็ใช้วิธีการคุยและติดต่อผ่านระบบ อินเทอร์เน็ตค่ะ... (อร สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2553)

ประสบการณ์ของชีวิตนิอรและพิภพ ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการดำรงชีวิต อิสระของคนพิการ (Independent Living หรือ IL) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าคนพิการนั้น สามารถที่จะเลือกวิถีของการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองและสามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น แนวคิดนี้ไม่ได้หมายความว่าคนพิการจะต้องออกมาใช้ชีวิต คนเดียวอย่างโดดเดี่ยว แต่หมายถึงคนพิการสามารถทำอะไรหลายอย่างได้ด้วยตนเอง โดยไม่เป็นภาระให้กับใคร แม้ว่าในบางสถานการณ์คนพิการจะต้องอาศัยการช่วยเหลือ

จากคนอื่นบ้าง ซึ่งก็ไม่ได้แตกต่างจากคนทั่วไป เพราะในความจริงของสังคมคนทั่วไปก็ต้องได้รับการช่วยเหลือในการดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน นั่นคือ หากคนพิการต้องการที่จะหลุดออกจากวาทกรรมและความเชื่อที่มีในสังคมให้ได้ ผู้พิการจะต้องรู้สึกตัวเองให้ได้ว่าตนเองนั้นมีคุณค่าและสามารถทำอะไรหลายอย่างได้ด้วยตนเอง โดยคนพิการจะต้องดึงความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดขึ้นและสามารถที่จะคิดและแสวงหาการเปลี่ยนแปลงรวมถึงพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองได้

จากทั้งหมดที่กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นการใช้ความรู้ความสามารถและการศึกษา บนพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวของคนพิการ สามารถสรุปได้ว่า คนพิการนั้นมีความเคลื่อนไหวไปมาระหว่างพื้นที่และสามารถแสดงออกซึ่งบทบาททางสังคมได้ในพื้นที่ที่แตกต่างกัน อีกทั้ง ระดับของการยอมรับได้ของสังคมที่มีต่อตัวตนของคนพิการก็แตกต่างกันไปตามพื้นที่ นั่นคือ ผลของการต่อสู้ ต่อรองต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมของคนพิการนั้น จะเห็นได้จากความพยายามแสดงความสามารถเชิงธุรกิจ ความสามารถในการยกระดับทางฐานะเศรษฐกิจและสังคม แท้จริงก็เป็นระดับของการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับปัจเจกซึ่งเป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองของผู้พิการ นั่นคือคนพิการมีความพยายามที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการกระทำทางสังคมที่มีต่อตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการยึดเยียดความหมายโดยคนทั่วไปได้นิยามคนพิการและการพยายามนิยามตนเองของคนพิการ นั่นคือทำให้มองได้ว่าความหมายทางสังคมและการกระทำทางสังคมที่คนพิการต้องประสบพบเจอนั้น มักจะเกิดจากความสัมพันธ์และสถานการณ์ที่หลากหลาย ภายใต้เงื่อนไขที่มีมากมาย ดังเช่นคนพิการอาจจะได้รับการยอมรับความสามารถในบางเรื่องและในขณะเดียวกันก็มีการกีดกันคนพิการในบางประเด็นเช่นกัน แต่จากประสบการณ์ของคนพิการในแต่ละคนนั้นจะแสดงตัวตนที่แท้จริงออกมาแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ระบบความหมายและความเชื่อผสมกับประสบการณ์ตั้งแต่อดีต ทำให้ในแต่ละบริบทที่มีสถานการณ์ที่แตกต่างกันนี้ การแสดงความเป็นตัวตนและรูปแบบการต่อสู้ของคนพิการให้มีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไป

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

การให้ความสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อคนพิการ จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีสุขภาวะที่ดี นั่นคือ การได้รับความช่วยเหลือในการจัดการปัญหาต่างๆ และช่วยบรรเทาผลกระทบจากความเครียดทางร่างกายและจิตใจของคนพิการ จะเป็นหนทางนำไปสู่การปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพคนพิการ ทำให้คนพิการเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความผาสุกทางจิตใจ ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนวิถีในการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Cobb (1976) ที่เชื่อว่าการสนับสนุนทางสังคมจะเป็นทำให้คนพิการเชื่อว่ามีคนให้ความรัก ความเอาใจใส่ การยกย่องและเห็นคุณค่า รวมทั้งรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคมและสอดคล้องกับ Schaefer (1981) ที่ได้ศึกษาการแบ่งพฤติกรรมของการสนับสนุนทางสังคม ออกเป็น 3 ชนิด เพื่อการสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotion support) เช่น การให้ความผูกพัน ความพอใจ ความไว้วางใจและการยอมรับนับถือ การสนับสนุนทางด้านสิ่งของหรือทรัพยากร (Tangible support) เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของ เงินทอง แรงงาน การบริการและเวลา การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร (Information support) เช่น ให้ข้อมูลและข่าวสารที่ถูกต้อง การให้คำแนะนำในการแก้ปัญหา จะช่วยให้ผู้ที่ได้รับการสนับสนุนเกิดความมั่นใจและสามารถต่อสู้ชีวิตได้

กล่าวคือ เมื่อคนพิการได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ได้รับการยกย่องและได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การให้สิ่งของ การให้การสนับสนุนทางสังคม การให้โอกาสในการศึกษา การสร้างงาน สร้างอาชีพ จะสามารถทำให้คนพิการมีกำลังในการมีชีวิตอยู่ แม้ว่าการให้การสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อคนพิการแต่ละคนจะอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานะประเภทความพิการและฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมของคนพิการ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม โอกาสทางสังคมที่คนพิการได้รับนั้นจะสามารถทำให้คนพิการพ้นจากภาวะวิกฤต ความเครียดและการคุกคามทางจิตใจ ซึ่งอาจส่งผลร้ายต่อร่างกายและสุขภาพของคนพิการได้ ในที่นี้การที่คนพิการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ทางด้านกำลังใจ ข่าวสารและสิ่งของเงินทองจากบุคคลที่ใกล้ชิดคือ ครอบครัว องค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชน ซึ่งการได้รับการสนับสนุนนั้นจะทำให้คนพิการมีกำลังใจและทำให้มีร่างกายและจิตใจที่จะเอาชนะความพิการและรู้คุณค่าของตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

การนำแนวคิดความเชื่อทางสังคมที่มีต่อตัวตนของคนพิการมาใช้เพื่อศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ ทำให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการกลายเป็นชายขอบของคนพิการได้ชัดเจนขึ้นและสามารถยกระดับของการศึกษามาสู่ระดับของการต่อสู้ ต่อรอง ซึ่งทำให้ทราบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการได้ ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับกลุ่มที่เป็นการรวมกลุ่มของคนพิการประเภทต่างๆ ที่ต่อสู้ให้ได้มาซึ่งกฎหมายรับรองสิทธิให้กับตนเอง หรือแม้แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับปัจเจกที่เป็นการต่อสู้ ต่อรองในระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของคนพิการ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). รอบรู้เรื่องคนพิการ. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย.
- _____. (2547). บริการสำหรับคนพิการ. มปท.
- _____. (2547). รายงานสถานการณ์ทางสังคมความก้าวหน้าการพัฒนา "คนพิการ" 2547. มปท.
- _____. (2548). การศึกษาและพัฒนาดัชนีชี้วัดมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- _____. (2550). รายงานสถานการณ์ทางสังคมคนพิการ" 2550. มปท.
- เจน จูประเสริฐ. (2546). ปัญหาที่เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการ ในภาครัฐ. วิทยานิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศรายุทธ การะเกตุ. (2545). ปัญหาการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพและการจ้างงาน ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2542). สถานภาพของคนพิการไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Cobb, S. (1976). "Social support as a moderate of life stress." *Psychosomatic Medicine*. 38: 300 - 314.

Schaefer, C., et al. (1981). "The Health - Related Functions of Social support."

Journal of Behavioral Medicine. 4 (March - December) : 381-405.

Woodill,G. (1992). Independent living and participation in research : A critical analysis.

Discussion paper. Toronto : Center for Independent Living.